

Bakgrundsrapport till Riktlinje för kommersiell service

Diarienummer:	789-2024
Kontaktperson:	Karin Ernehed, Landsbygdsutvecklare
Författare:	Fredrika Matell, Karin Ernehed
Dokumenttyp:	Riktlinje (Politisk)-Bakgrundsrapport
Dokument-ID:	RBR – 15044
Version:	1
Berörd verksamhet:	Kommunledningsförvaltningen
Giltig från:	2025-03-17
Ses över senast:	2026-03-17
Antal sidor:	19

Innehåll

1. Inledning	4
1.1. Bakgrund.....	4
1.2. Syfte	4
1.3. Avgränsningar	4
1.4. Metod	5
2. Omvärldsbevakning och faktaunderlag	5
2.1. Regionens serviceprogram	5
2.2. Kommersiell och offentlig service.....	5
2.2.1. Stöd till kommersiell service	6
2.3. Livsmedelsförsörjning- och distribution	6
3. Nuläge i Östersunds kommun	6
3.1. Kommunfakta	6
3.2. Infrastruktur och kollektivtrafik	7
3.3. Bredband och mobiltäckning	7
4. Kommersiell service i Östersunds kommun.....	8
4.1. Dagligvarubutiker	8
4.2. Drivmedel	8
4.3. Apotek och apoteksombud.....	8
4.4. Grundläggande betaltjänster.....	9
4.5. Post och pakettjänster	9
5. Resultat intervjuer	10
5.1. Servicegivare.....	10
5.2. Föreningar.....	10
5.3. Företag.....	11
6. Resultat medborgarundersökning.....	11
6.1. Kommersiell och offentlig service.....	11
6.2. Framtidsstro, ansvar och föreningsverksamhet	12
7. Sammanfattning av bakgrundsrapport och behov av kompetensutveckling	12
8. Ställningstagande	13
8.1. Östersunds kommuns invånare ska ha tillgång till grundläggande kommersiell service, oavsett var dom bor	13
8.2. Östersunds kommun ska bistå servicegivare med stöd och rådgivning för att driva sin verksamhet på landsbygden	13
8.3. Östersunds kommuns företag och föreningar ska ha tillgång till grundläggande kommersiell service för att driva sina verksamheter	13

8.4. Östersunds kommuns serviceorter och punkter ska bevaras och utvecklas, samt beaktas som viktiga samhälls- och trygghetsfunktioner	14
8.5. Östersunds kommun ska verka för en stark servicenivå på lokal och regional nivå.	14
9. Ekonomiska effekter av kommersiell service.....	14
10. Begrepp	14
11. Relaterade dokument	15
12. Bilagor	16
12.1. Bilaga 1: Synpunkter som berör övriga kommunala verksamhetsområden.....	16
12.2. Bilaga 2: Sammanfattning av medborgarundersökning	16

1. Inledning

1.1. Bakgrund

Många år av urbanisering i kombination med olika marknadstrender har lett till att det på flera landsbygder är svårt att upprätta och driva offentlig samt kommersiell service¹. Utan denna typ av service försvinner anledningen till att bo kvar på landsbygden för många. För att människor ska vilja bo kvar på landsbygden i Sverige, och i Östersunds kommun, är det viktigt att bibehålla och utveckla den service som existerar. Region Jämtland Härjedalens Utvecklingsstrategi 2050 beskriver en tydlig målbild om hur relationen mellan stad och landsbygd i denna region bör se ut.

”Gränsen mellan landsbygd och stad är borta, det finns i stället en ömsesidig samverkan mellan landsbygder, tätorter samt städer. /.../ Allt fler människor söker sig till landsbygden för att leva hållbart och i länet har vi god tillgång utbildning och arbetsmöjligheter samt bra tillgång till grundläggande samhällsservice¹.”

I Future Place Leaderships rapport *Attraktionskraften hos livsstilsregioner* (2024), är det tydligt att en stor andel av befolkningen idag längtar efter att bo på landsbygden, nära havet eller skogen. Faktorer som arbetsmöjligheter, byte av livsstil och trygghet är centrala i beslutet att flytta. Landsbygdens attraktionskraft är stark och därför bör offentlig och kommersiell service samt transportmöjligheter utvecklas för att både behålla befintliga invånare, samt locka fler inflyttare². Att bevara och utveckla kommersiell och offentlig service är en viktig förutsättning för att Östersunds kommun ska nå tillväxtmålet om 75 000 invånare till 2040 i Östersunds kommun.

1.2. Syfte

Syftet med Bakgrundsrapport till riktlinje för kommersiell service är att presentera det underlag som Riktlinje för kommersiell service bygger på. Bakgrundsrapporten är underlag för de ställningstaganden som kommunen ska verka för utifrån ett horisontellt perspektiv. Rapporten kan ge andra verksamhetsområden bättre förståelse om relationen mellan kommersiell och offentlig service.

1.3. Avgränsningar

Bakgrundsrapporten avgränsas till kommersiell service på landsbygden vilket i viss del innefattar ideell verksamhet. Utöver kommersiell service på landsbygden berör rapporten offentlig service men denna del inkluderas ej i några ställningstaganden.

¹ Tillväxtverket, Städer och landsbygder – Forskning, fakta och analys, 2020.

² Future Place Leadership, Attraktionskraften hos livsstilsregioner, 2024, TCI, www.talencityindex.com.

1.4. Metod

Underlag till bakgrundsrapporten har inhämtats på flera olika sätt. Exempelvis har intervjuer genomförts med butikshandlare, föreningar och företag på landsbygden utanför centrala Östersund. Även en medborgarundersökning har genomförts via digitala och fysiska enkäter.

2. Omvärldsbevakning och faktaunderlag

2.1. Regionens serviceprogram

Östersunds kommuns riktlinje för kommersiell service utgår från regionens serviceprogram. Det regionala serviceprogrammet ska främja tillgången till kommersiell service och viss offentlig service för företag och medborgare. Samordning av kommersiell och offentlig service ska stärkas för att utveckla servicepunkter. Programmet beaktar faktorer som elförsörjning, transporter och bredband, vilka säkerställer fungerande service i vardag och kris. Kommersiell service berörs av många aktörer och samarbete mellan privat och offentlig sektor behövs. Regionen har nedan fastställt prioriterade områden.

- Insatsområde 1: Stärka tillgängligheten till kommersiell service för medborgare.
- Insatsområde 2: Stärka förutsättningarna för servicegivare med stöd och rådgivning.
- Insatsområde 3: Stärka samordningen mellan offentliga intressenter³.

2.2. Kommersiell och offentlig service

Tillväxtverkets rapport *Kommersiell service ger robustare samhälle* pekar ut att kommersiell och offentlig service ofta klumpas ihop, vilket visar på sambandet mellan de olika typerna av service. Vad som gör en plats attraktiv för medborgare, besökare och företag är förutsättningarna för offentlig och kommersiell service kombinerat. Försämras den offentliga servicen, försämras den kommersiella och vice versa. Finns det ingen förskola, drivmedelsstation, dagligvarubutik eller tillgång till bredband på en ort blir den fort mindre attraktiv. Det kan leda till att folk flyttar från orten, eller eventuellt även från kommunen.

Kommunen har inget direkt ansvar för den kommersiella servicen, men är en viktig aktör för att det ska finnas förutsättningar att bedriva service utanför centrala Östersund. Kommunens arbete med den kommunala servicen och planering av mark och fastigheter faktorer som bidrar till förutsättningarna för kommersiell service. Ofta talar kommuner om "en levande kommun" och/eller "att hela kommunen ska leva", utan att peka ut kommersiell service som ett åtagande. Därav

³ Region Jämtland Härjedalen, Regionalt serviceprogram 2023–2030, 2023/05.

är det viktigt att kommuner identifierar hur den kommersiella servicen går att stödja inom kommunens specifika geografi⁴.

2.2.1. Stöd till kommersiell service

Förordning 284:2000 om stöd till kommersiell service beskriver de villkor som gäller för att kommersiell service ska kunna beviljas stöd. Stöden ges till glesa områden där tillgängligheten är begränsad. Stöd som kan ges är investeringsbidrag, servicebidrag, hemsändningsbidrag och särskilt driftstöd⁵.

2.3. Livsmedelsförsörjning- och distribution

Under våren 2023 la regeringen fram utredningen *Livsmedelberedskap för en ny tid*, där bland annat en reglering av kommunernas ansvar för livsmedelsberedskap presenteras. Förslaget innebär att kommuner ska ges ett tydligt ansvar för hur livsmedel ska distribueras inom kommunen vid störningar. I planeringen ska kommunen samverka med aktörer som är av betydelse för livsmedelsförsörjningen, till exempel livsmedelsbutiker, livsmedelsgrossister eller transportföretag. På så vis kan kommunen samordna säkra distributionskedjor och få god kunskap om vilka förutsättningar det finns för livsmedelsförsörjning i kommunen⁶.

Under 2023 genomförde Hushållningssällskapet en analys av Östersunds kommuns produktion och konsumtion av livsmedel. Rapporten konstaterar att den mat som produceras inom kommunen inte räcker till mer än cirka 10 procent av befolkningen. Undersökningen kan hjälpa kommunen förstå vikten av att utveckla de gröna näringarna, och skapa starka distributionskedjor⁷. Vidare skapar de gröna näringarna mer robusta och sammankopplade landsbygder, samtidigt som de bidrar till länken mellan stad och landsbygd⁸.

3. Nuläge i Östersunds kommun

3.1. Kommunfakta

I kommunen finns Jämtlands län enda stad, det är således en viktig punkt för länets invånare, företag och besökare. Här finns länets sjukhus samt olika myndigheter och verk. Till ytan är Östersund kommun den minsta i länet, 2 517 km².

Östersunds kommun är en del av traditionell samisk mark, här finns fem samebyar som arbetar med naturbaserad renskötsel. I Östersunds kommun bor cirka 65 000

⁴ Tillväxtverket, Kommersiell service ger robustare samhälle, 2021.

⁵ Landsbygds- och infrastrukturdepartementet, nr 284/2000 av den 11 maj 2000 om stöd till service.

⁶ Statens offentliga utredningar (SOU), Livsmedelsberedskap för en ny tid, 2024.

⁷ Hushållningssällskapet, Försörjningsbalans i Östersunds kommun, 2023, [Livsmedelsberedskap - Östersund.se](https://www.livsmedelsberedskap.se)

⁸ Tillväxtverket, Städer och landsbygder – forskning, fakta och analys, 2020.

personer varav 89 procent bor i tätort och 11 procent bor på landsbygden⁹.
Tätorterna är Brunflo, Tandsbyn, Fåker, Orrviken, Häggenås och Lit.

3.2. Infrastruktur och kollektivtrafik

Avgörande för effektivt resande, transporter, näringslivet och invånare är fungerande infrastruktur. Kommunen ansvarar för drift och underhåll av vissa vägar, gång- och cykelvägar samt belysning. Trafikverket ansvarar för statliga vägar, exempelvis E14. Enskilda vägar där boende själva bekostar och tar hand om vägen, utgör en stor del av kommunens vägnät. Kollektivtrafiken i Jämtland har stora utmaningar på grund av en gles befolkning utspridd över stora ytor, Vägnätet är också en viktigt del i en fungerande kollektivtrafik och även där har regionen stora utmaningar med haltande drift och underhåll.

Östersunds kommun

Invånare Medelålder
64 881 st 42,4 år

Östersund stad

Invånare Medelålder
31 244 st 42,8 år
Största branscher
Vård och omsorg, socialtjänst, offentlig förvaltning och skolor
Förvärvsarbete
16 928 st
Pending
10 jobb inom området
10 jobb inom området 34%

Brunflo

Invånare Medelålder
12 744 st 41,2 år
Största branscher
Vård och omsorg, socialtjänst, offentlig förvaltning och skolor
Förvärvsarbete
6 176 st
Pending
10 jobb inom området
10 jobb inom området 29%

Frösön

Invånare Medelålder
10 990 st 42,8 år
Största branscher
Vård och omsorg, socialtjänst, offentlig förvaltning och skolor
Förvärvsarbete
5 746 st
Pending
10 jobb inom området
10 jobb inom området 29%

Lit

Invånare Medelålder
2 909 st 43,3 år
Största branscher
Vård och omsorg, socialtjänst, offentlig förvaltning och skolor
Förvärvsarbete
1 528 st
Pending
10 jobb inom området
10 jobb inom området 37%

Lockne

Invånare Medelålder
1 489 st 44,8 år
Största branscher
Vård och omsorg, socialtjänst, offentlig förvaltning och skolor
Förvärvsarbete
821 st
Pending
10 jobb inom området
10 jobb inom området 25%

Sunne

Invånare Medelålder
1 352 st 41,3 år
Största branscher
Vård och omsorg, socialtjänst, offentlig förvaltning och skolor
Förvärvsarbete
690 st
Pending
10 jobb inom området
10 jobb inom området 29%

Häggenås

Invånare Medelålder
1 159 st 43,4 år
Största branscher
Vård och omsorg, socialtjänst, offentlig förvaltning och skolor
Förvärvsarbete
644 st
Pending
10 jobb inom området
10 jobb inom området 39%

Annersia

Invånare Medelålder
1 010 st 37,8 år
Största branscher
Vård och omsorg, socialtjänst, offentlig förvaltning och skolor
Förvärvsarbete
591 st
Pending
10 jobb inom området
10 jobb inom området 29%

Näs

Invånare Medelålder
778 st 44,5 år
Största branscher
Vård och omsorg, socialtjänst, offentlig förvaltning och skolor
Förvärvsarbete
416 st
Pending
10 jobb inom området
10 jobb inom området 29%

Marieby

Invånare Medelålder
639 st 40,2 år
Största branscher
Vård och omsorg, socialtjänst, offentlig förvaltning och skolor
Förvärvsarbete
364 st
Pending
10 jobb inom området
10 jobb inom området 35%

Kyrkås

Invånare Medelålder
562 st 40,7 år
Största branscher
Vård och omsorg, socialtjänst, offentlig förvaltning och skolor
Förvärvsarbete
293 st
Pending
10 jobb inom området
10 jobb inom området 29%

Norderön

Invånare Medelålder
562 st 43,8 år
Största branscher
Vård och omsorg, socialtjänst, offentlig förvaltning och skolor
Förvärvsarbete
35 st
Pending
10 jobb inom området
10 jobb inom området 25%

Figur 1. Kommunfakta. Källa: SCB.

3.3. Bredband och mobiltäckning

Bredbandsinfrastruktur är viktig för landsbygdsutveckling och en förutsättning för regeringens mål om ett uppkopplat Sverige 2025. Det används till vård, distansarbete- och studier och olika betaltjänster. Oavsett ort ska god tillgång till bredband finnas. I Östersunds kommun har 84,7 procent av invånarna tillgång till fast bredband om minst 100 Mbit/s, rikssnittet är på 93,3 procent¹⁰. Rapporter påvisar god mobiltäckning i Östersunds kommun¹¹, dock upplevs täckningen sämre i verkligheten. Munkflohögen och Fåker är drabbade av bristfällig täckning.

⁹ SCB, Kommuner i siffror, 2022, www.kommunsiffror.scb.se.

¹⁰ Kolada, Mål 9 Hållbar industri, innovationer och infrastruktur, 2023, www.kolada.se.

¹¹ Telia, Täckningskarta, 2024, www.telia.se.

Handlaren i Fåker beskriver det svårt att driva obemannad butik då mobiltäckningen inte är tillräcklig.

4. Kommersiell service i Östersunds kommun

Statistiken framtagen för avstånd till service i Tillväxtverkets verktyg Pipo avser avstånd med bil¹². Statistiken avser inte kollektivtrafik som kan ta längre tid och väg. Kvalitet på vägar och infrastruktur inkluderas inte i statistiken.

4.1. Dagligvarubutiker

I Östersunds kommun finns 21 dagligvarubutiker med fullt utbud. 15 av dessa finns i centrala Östersund där invånarna har 1–10 kilometer till närmsta butik, två finns i Brunflo och resterande fyra butiker utspridda i Fåker, Häggenås, Lit och Orrviken. Utanför centrala Östersund finns det invånare som har längre än 25 kilometer till närmsta dagligvarubutik. Två obemannade butiker finns i centrala Östersund, en i Ängsmon och en i Odenskog.

4.2. Drivmedel

Drivmedel nyttjas både av invånare och transportföretag och behöver vara en tillgänglig och pålitlig service i kommunen¹³. Större delen av invånarna har 1–10 kilometer till försäljningsställe av drivmedel. Medelavståndet beräknas till två kilometer. I kommunen finns fyra av dessa i centrala Östersund, samt en i Brunflo och en i Lit. I Fåker finns en obemannad station i närhet till dagligvarubutik. Östersunds kommun har placerat laddstationer i Tandsbyn, Fåker, Orrviken, Häggenås och Lillsjöhögen¹⁴.

4.3. Apotek och apoteksombud

Kommersiell service som apotek och apoteksombud är en viktig förutsättning för att distribuera och informera om läkemedel. Apoteksombuden bistår med läkemedel där marknaden inte är tillräcklig för ett fysiskt apotek. Läkemedel ska vara lättåtkomligt för både privatpersoner och inom vården¹⁵. I Östersunds kommun finns åtta apotek i centrala Östersund, ett vardera i Lit och Brunflo. Apoteksombud finns i Fåker och Orrviken. Medelavstånd till ett fullskaligt apotek är 3,1 kilometer.

¹² Tillväxtverket, Pipo Serviceanalys, 2024.

¹³ Tillväxtverket, Företags behov av service, 2017.

¹⁴ Östersunds kommun, Ladda elbil, 2024.

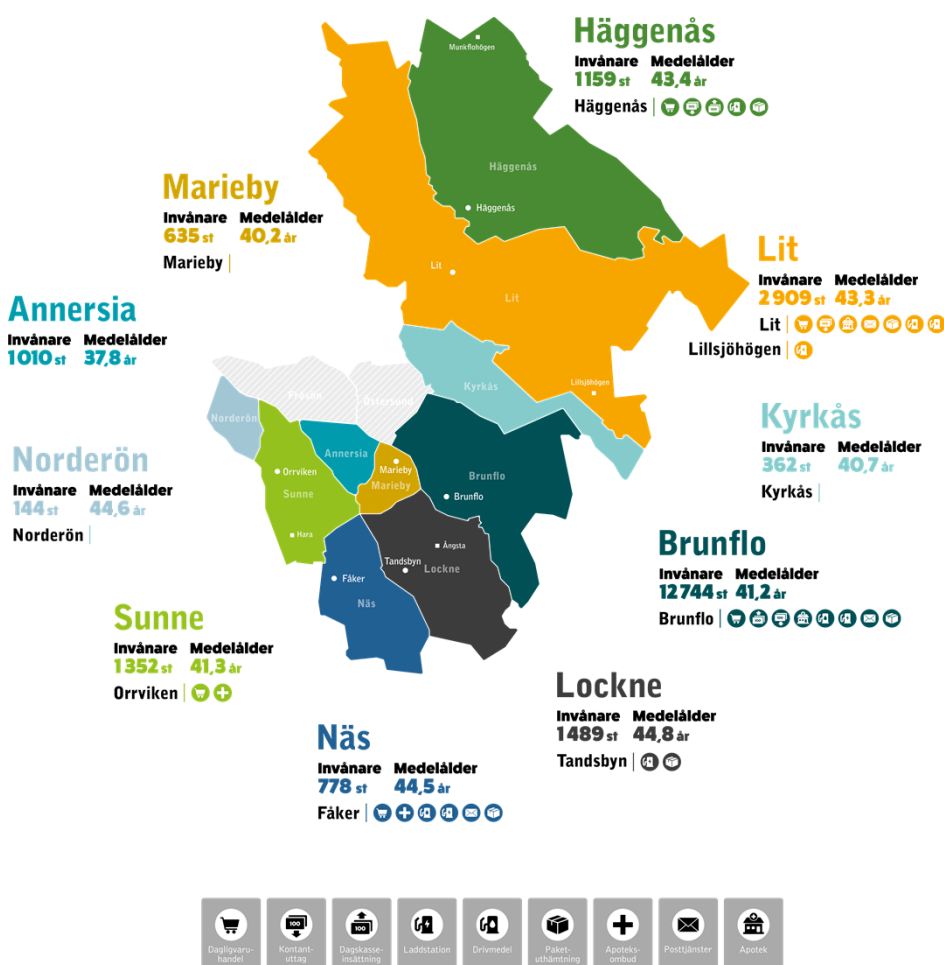
¹⁵ Tillväxtverket, Tillgänglighet till grundläggande kommersiell service, 2024.

4.4. Grundläggande betaltjänster

Att kunna använda betaltjänster är en grundläggande service i samhället, både kontant och digitalt¹⁶. Grundläggande betaltjänster innefattar kontantuttag, betalningsförmedling och dagskassainsättning. I centrala Östersund finns det sju platser att ta ut kontanter, samt en var i Lit, Häggenås och Brunflo. Betalningsförmedling finns på tre platser i centrala Östersund. Dagskassainsättning finns på fem platser i centrala Östersund, två i Brunflo och en i Häggenås. Medelavstånd till kontantuttag är 2,4 kilometer, betalningsförmedling 7,4 kilometer och dagskassainsättning 4,5 kilometer.

4.5. Post och pakettjänster

Idag sker mycket av Sveriges medborgares kommunikation digitalt, en effekt av detta är att allt färre brev skickas. Antalet paket har dock ökat drastiskt utifrån att vår konsumtion av varor i allt större utsträckning sker via e-handel. E-handel möjliggör många sätt att införskaffa sig varor, men ställer krav på att infrastruktur och logistik fungerar. I Östersunds kommun har majoriteten av invånarna 1–10 kilometer till närmsta post- och paketställe.

Figur 2. Karta kommersiell service. Källa: Pipos, Tillväxtverket.

¹⁶ Tillväxtverket, Tillgänglighet till grundläggande kommersiell service, 2024.

5. Resultat intervjuer

5.1. Servicegivare

De servicegivare som deltagit i intervjuer har en relativt enad bild om att det till större del fungerar bra att bedriva kommersiell service på landsbygden. De olika typer av butiker som intervjuats är Nära Dej, Ica Nära och Ica Supermarket, med utgångspunkt i kommunens serviceorter och servicepunkter. Servicegivare på landsbygden i Östersunds kommun är avgörande för att orterna ska vara levande och attraktiva för invånare, företag, föreningar och besökare. Butikerna stödjer ideella föreningar, samarbetar med lokala företag och bidrar till en sammankopplad ort. Butikerna som arbetar utifrån ICA:s koncept bidrar till extern finansiering för utveckling av bygden. ICA-stiftelsen har exempelvis investerat i ett nytt elljusspår i Häggenås.

Eftersom butikerna verkar utifrån olika koncept har de olika förutsättningar och behov. Servicegivare uttryckte att regler angående stöd och bidrag vore något att se över. Exempelvis beviljas ej stöd till butikerna i Lit eller Häggenås på grund av att de ligger för nära varandra, men också utifrån att de omsätter för mycket. Trots detta upplevdes behovet av stöd i specifika investeringar, exempelvis att göra butiken mer tillgänglighetsanpassad och sätta in ny pantmaskin. Det bottnade i utmaningen med snäva marginaler för att kunna erbjuda rätt priser till deras kunder. I Orrviken är läget ett annat, butiken behöver bidrag för att verksamheten ska gå runt. Butiken anses vara i ett mer utsatt läge och viktigt för ortens tillgänglighet till kommersiell service.

5.2. Föreningar

Olika föreningar i kommunen bedriver sin verksamhet på olika vis, men har liknande mål och syfte. Hembygdsföreningarna verkar för att stärka gemenskapen i byn, skapa en levande bygd och föra traditioner och kulturarv vidare. Föreningarna skapar evenemang, café, utbildningstillfällen och besöksanledningar. Lokalt engagemang och delaktighet är avgörande för att verksamheterna ska fortsätta verka.

Under intervjuerna uttryckte hembygdsföreningarna att det till stor del fungerar bra att driva ideell verksamhet på landsbygden i kommunen. Önskemål om vad kommunen kan göra för att skapa bättre förutsättningar för föreningslivet på landsbygden berörde både offentlig och kommersiell service. Bättre lokaler, vägar, transporter och tillgång till bidrag var behov som uttrycktes. Vidare fanns en önskan om tryggare kontanthantering och bättre kommunikation från kommunen om utvecklingsplaner. En känsla av att föreningslivet på landsbygden ”klarar sig själva” uttrycktes. Vissa föreningar upplevde att det inte var något större problem, medan andra föreningar upplevde att kommunen skulle kunna bidra mer för att främja föreningslivet.

5.3. Företag

För många av företagen är ett viktigt mål med deras verksamheter att kunna ha sin arbetsplats på landsbygden och att kunna leva på sin verksamhet. Företagen skapar arbetstillfällen, attraktivitet, besöksanledningar och lokal samverkan. Dessa faktorer bidrar till orternas sociala och ekonomiska stabilitet, fler invånare och en levande landsbygd. Under intervjuerna uttryckte företagen att det till stor del fungerar bra att driva verksamhet på landsbygden. För att företagens verksamheter och orter ska utvecklas nämndes olika behov kopplat till offentlig service. Behov som bättre infrastruktur och kollektivtrafik, ett starkare och mer samordnat näringsliv, samt mer tilltalande samhällen som erbjuder god kommersiell och offentlig service.

6. Resultat medborgarundersökning

För en bättre förståelse och kunskap om hur det är att bo och leva på landsbygden i Östersunds kommun genomfördes hösten 2024 en enkätundersökning. Frågor berörde tillgänglighet, avstånd till service, avsaknad av service, in- och utflyttar frågor, föreningsliv och det offentliga delaktighet i landsbygdsfrågor. Sammanställning av medborgarundersökningen återfinns under Bilagor.

6.1. Kommersiell och offentlig service

Undersökningen visade att de största servicebehoven i följande ordning var drivmedel och laddstationer, posttjänster, dagligvarubutiker, apotek och betalningstjänster. Behovet av kollektivtrafik är även återkommande problematik på grund av dess avsaknad på landsbygden i kommunen. Drivmedel finns på för få ställen och infrastrukturnivån för laddstationer är bristfällig. Majoriteten, 80 procent, av de svarande ansåg avståndet till kommersiell service som rimligt. Befolkningen på landsbygden uppfattades generellt nöjda med avståndet till livsmedel och service. Övriga 20 procent ansåg avståndet för långt för att vara rimligt. Detta kan peka på en målgrupp utan bil och/eller sämre tillgång till kollektivtrafik.

”Utan skola, vägar och sjukvård stannar samhället.”

Medborgare

Undersökningen inkluderade frågor om kommunens service, den viktigaste frågan var skola och barnomsorg. Medborgare uttryckte stor oro och funderingsamhet över tillgängligheten till utbildning och barnomsorg på landsbygden. Frågan om skog, jordbruk och miljö ansågs viktig. Skog och jordbruk är vanliga näringar på landsbygden, många ansåg dessa som viktiga för att landsbygden ska leva. Sjukvården och infrastruktur var även högt prioriterade ämnen. Det visar på ett ökat behov av bättre tillgång till vård och barnomsorg, men även säkra vägar och utökad kollektivtrafik.

Vid frågan huruvida resurser fördelas rättvist mellan stad och landsbygd svarade 40 procent att det inte var fallet. Vidare ansåg 66 procent att staten har övergivit

landsbygden, på ett eller annat vis. Det kan tyda på tillitsbrist, en känsla av missgynnande och att medborgare anser att landsbygden inte får tillräckligt med stöd.

6.2. Framtidstro, ansvar och föreningsverksamhet

Invånare på landsbygden uttrycker flertalet förbättringsområden. Trots det finns en stark framtidstro för platsen de bor på, 43 procent instämde helt och resterande instämde delvis. De flesta, 94 procent, angav att de vill bo kvar vilket tyder på stark koppling till sin ort. Av de personer som flyttat till Östersund kommuns landsbygd var anledningen ofta närheten till fjäll, natur och friluftsliv samt möjlighet för studier och arbete, eller att komma närmare sin familj.

”På landet är man vad vid att man får lösa saker själv, ideella projekt och föreningsliv stärker band mellan invånarna i byarna vilket är nödvändigt ur flera synvinklar: krisberedskap, sammanhållning, och för utveckling av bygd, bevarande och förvaltande av kultur, samt förbättring av miljö och levnadsvillkor för invånarna.”

Medborgare

Att utveckla och ta ansvar för sin ort uttryckte majoriteten som något man gjorde tillsammans på landsbygden. Det tyder på en vilja att bidra till utveckling i sin ort. Framtidstron reflekterades vidare i frågan om ideellt engagemang. Ideella projekt ansågs viktigt (63 procent), mer än hälften är engagerade i idrotts-, kultur- och samhällsföreningar eller föreningsliv. Tillgång till information om att söka bidrag till ideell verksamhet uttryckte invånare behövde bli bättre och tydligare.

7. Sammanfattning av bakgrundsrapport och behov av kompetensutveckling

I kommunen råder i dagsläget generellt god tillgänglighet till kommersiell service på landsbygden. Det finns en risk att avstånden till kommersiell service försämrars drastiskt om en eller flera butiker runt om i kommunen försvinner – eller ändrar sitt utbud av tjänster. Konsekvensen kan leda till att kommunens landsbygd i värsta fall går bakåt i sin utveckling som attraktiv plats för invånare, företag och besökare. Vidare finns det risk för att allt fler måste pendla längre för grundläggande service, speciellt drabbade blir de utan bil som behöver förlita sig på redan bristfällig kollektivtrafik. Konsekvenserna av bristfällig offentlig och kommersiell service bevisar hur avgörande det är att bibehålla och utveckla servicen i kommunen.

Lagförslaget om kommunens ansvar för samordning av livsmedel kan bidra till ett utökat samarbete med aktörer inom kommersiell service. Effekten av detta kan ytterligare säkra den kommersiella servicens funktion i samhället, samtidigt som det möjliggör en bättre livsmedelsberedskap- och distribution. På lång sikt kan god nivå av kommersiell service bidra till en attraktiv landsbygd för invånare, företag

och besökare. Genom en större övergripande kommunal förståelse om relationen mellan offentlig och kommersiell service kan landsbygdernas servicenivå utvecklas. Samordning av resurser skulle innebära behov av kompetensutveckling hos samtliga verksamhetsområden inom Östersunds kommun.

8. Ställningstagande

8.1. Östersunds kommuns invånare ska ha tillgång till grundläggande kommersiell service, oavsett var dom bor

Det som utgör underlag för servicegivare att bedriva kommersiell service är kunder, det vill säga, invånare. Landsbygden ska vara en plats att bo, leva och verka i, samt besöka. Planeringsstrategin 2023–2028 understryker att goda boendalternativ är en liten del av att få en plats att växa, det medföljer även många andra viktiga behov. Kommunen ska därför främja arbetstillfällen, offentlig service, samt attraktiva boendemiljöer för att bibehålla och utveckla kommersiell service. Tätorterna och landsbygderna behöver därav goda kommunikationer och väl fungerande kommunal service för tillgång till kommersiell service.

8.2. Östersunds kommun ska bistå servicegivare med stöd och rådgivning för att driva sin verksamhet på landsbygden

Arbetet för att bistå servicegivare stöd och rådgivning är pågående och aktivt idag, ett arbete som bör fortgå. Kommunen verkar för att ge servicegivare rätt förutsättningar att driva sina verksamheter genom att aktivt föra dialoger om befintliga stöd. De kan exempelvis finansieras av EU eller Länsstyrelsen. Att bistå rådgivning utifrån enskildas butikers behov, till exempel informera om nya lagstiftningar om hantering av avfall, bygglov eller marknadsförändringar är ett arbete som ska fortgå. Fortsatt ska kommunen bistå, vid behov, tillfällen för möten där denna information kan ges. I längden bidrar detta till ökad nivå och tillgänglighet av kommersiell service på landsbygden i Östersunds kommun.

8.3. Östersunds kommuns företag och föreningar ska ha tillgång till grundläggande kommersiell service för att driva sina verksamheter

Företag och föreningar använder sig av kommersiell service på olika vis och olika mycket. Dem olika behoven och utmaningarna kopplade till kommersiell service behöver kommunen fånga upp och sammanställa. Detta görs genom kontinuerliga dialoger med både företag och föreningar på landsbygden i Östersunds kommun.

8.4. Östersunds kommuns serviceorter och punkter ska bevaras och utvecklas, samt beaktas som viktiga samhälls- och trygghetsfunktioner

Serviceorter- och punkter bör inkluderas i övergripande styrdokument som till exempel översiktsplan och kommunens sårbarhetsanalys. Att inkludera kommersiell service i strategiskt arbete kan bidra till att serviceorterna- och punkterna skapar mer sammankopplade och starka landsbygder. Detta är viktigt för invånare, företag och besökare.

8.5. Östersunds kommun ska verka för en stark servicenivå på lokal och regional nivå

En ökad samordning av kommersiell service mellan länets kommuner skapar trygghet och robusthet. Genom nätverket Service Z möts kommuners ansvariga för utveckling av kommersiell service för kunskapsutbyte fyra gånger per år. Här ska Östersunds kommun delta och bidra, samt vara en vägvisare för en robust kommun. Östersunds kommun besitter inte bara ett stort utbud av kommersiell service, här finns även offentlig service som övriga delar av länet räknar med, till exempel sjukhus. Det är därför viktigt att samordna och samverka mellan kommuner för ökad nivå av kommersiell och offentlig service.

9. Ekonomiska effekter av kommersiell service

Hemsändningsbidraget finansieras till hälften av regionen och till hälften av kommunen. Hemsändningsbidraget uppgår till 200 kronor per person som använder bidraget. Servicepunkter har ett budgetanslag på cirka 70 000 kronor och hemsändningsbidraget på cirka 60 000 kronor. Vid fortsatt behov som motsvarar det nuvarande, är detta tillräckliga budgetposter. Bakgrundsrapportens olika ställningstaganden beräknas inte leda till ökade ekonomiska behov.

10. Begrepp

Offentlig service: Offentlig service delas in i statlig, regional och kommunal service. I denna rapport diskuteras offentlig service i sin helhet, från statlig till kommunal service.

Statlig service: Bland annat polis, försäkringskassa, arbetsförmedling och övriga statliga myndigheter och verk.

Regional service: Regionala stöd inom bland annat näringslivet, infrastruktur, social välfärd, kollektivtrafik och den regionala utvecklingen.

Kommunal service: Den direkt verkande servicen i ett samhälle som barnomsorg, förskola, skola, äldreomsorg, beredskaps- och räddningstjänst, bostads- bygg- och

fastighetsärenden, vatten och avlopp, avfall och återvinning, miljö och hälsoskyddsärenden, energiförsörjning, bredband samt kultur- och fritidsverksamhet.

Kommersiell service: Grundläggande service som företag, invånare och besökare behöver för att bo, verka och vistas på landsbygden. Infattar dagligvarubutiker, drivmedelsstationer, post- och pakettjänster, apotek- och apoteksombud samt grundläggande betaltjänster.

Serviceort: Ska erbjuda grundläggande servicefunktioner på kommersiell och offentlig nivå som bidrar till en attraktiv miljö. Serviceorterna ska främja kommersiell och offentlig service, samt viss ideell verksamhet¹⁷. I Östersunds kommun är Brunflo och Lit serviceorter.

Servicepunkt: Bidrar till utökad tillgänglighet av främst dagligvaror och drivmedel på landsbygden samt försäljningsställe eller ombud av post och läkemedel. Servicepunkten är den naturliga mötesplatsen för invånare och besökare. I Östersunds kommun är Fåker, Orrviken och Häggenås servicepunkter.

SOT-punkt: Förkortningen SOT kommer från orden service och trygghet. En SOT-punkt ska således bistå med grundläggande service och trygghet vid eventuella störningar, exempelvis kris eller kraftiga väderomslag¹⁸.

Tätort: Ett område med samlad bebyggelse om minst 200 invånare, med ett maxavstånd på 200 meter mellan hus.

Landsbygger: Anses vara områden som ligger utanför tätorter med mer än 3000 invånare. Befolkningstäthetens aspekter ingår även och invånare har relativt långt till service.

Centralort: Kommunens huvudort.

11. Relaterade dokument

Översiktsplan ÖP 2040.

Färdplan hållbar tillväxt 2040.

Näringslivsstrategi för hållbar tillväxt 2022–2026.

Östersund kommuns serviceplan 2015–2020.

Regional serviceplan 2023–2030.

Regional utvecklingsstrategi 2050.

¹⁷Tillväxtverket, Tillgänglighet till grundläggande kommersiell service, 2024.

¹⁸Länsstyrelsen Jämtlands län, SOT-punkter i Jämtlands län – Slutrapport, 2022.

12. Bilagor

12.1. Bilaga 1: Synpunkter som berör övriga kommunala verksamhetsområden

Nedan följer övriga synpunkter som togs upp. Berörda verksamhetsområden i kommunen kontaktas.

- Kommunen ska ta ansvar för marken de äger. Se till att miljö kring företag och skolor är attraktiva. Till exempel att potthål fylls i på parkeringar, lekplatser rustas upp och klippta gräsmattor.
- Upprätta arbetshubbar på landsbygden. Fler stannar då i sin bygd och kan exempelvis handla lokalt i stället för i staden.
- Främja generationsskiftet genom att bygga fler äldreboenden på landsbygden så fler barnfamiljer kan flytta dit. Bygga områden med villor, lägenheter och radhus exempelvis.
- Upplåta fler tomter för boende.
- Förbättrad infrastruktur och bättre kvalitet på vägar. Gå- och cykelvägar, trottoarer och belysning. Plogade och asfalterade vägar.
- Göra landsbygden mer tillgänglig och attraktiv för ungdomar genom fler avgångar i kollektivtrafiken på kvällar och helger.
- Bättre tillgång till barnomsorg och sjukvård.
- Bättre tillgång till ungdomsgårdar, ishallar, skidspår, fotbollsplaner och cykelpark, till exempel.

12.2. Bilaga 2: Sammanfattning av medborgarundersökning

Ålder

19-30	8
31-40	29
41-50	25
51-64	18
65+	28

Kön

Man	41
Kvinna	67
Annat	0
Vill ej uppge	0

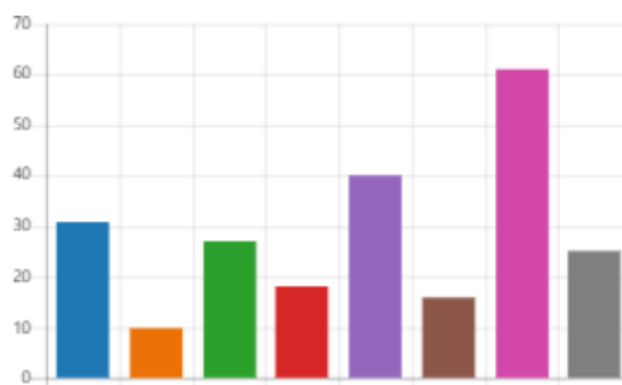
Är du inflyttad?

Ja	54
Nej	54

Viktig service som saknas. Respondenterna gavs två svarsalternativ.

Posttjänster	31
Betalningstjänster	10
Dagligvaror	27
Apotek och apoteksombud	18
Drivmedel och laddstationer	40
Tydlig trygghetspunkt	16
Kollektivtrafik	61
Annan	25

Har du rimligt avstånd till kommersiell service?

Ja	87
Nej	21

Kommer du bo kvar i din bygd eller planerar du att flytta?

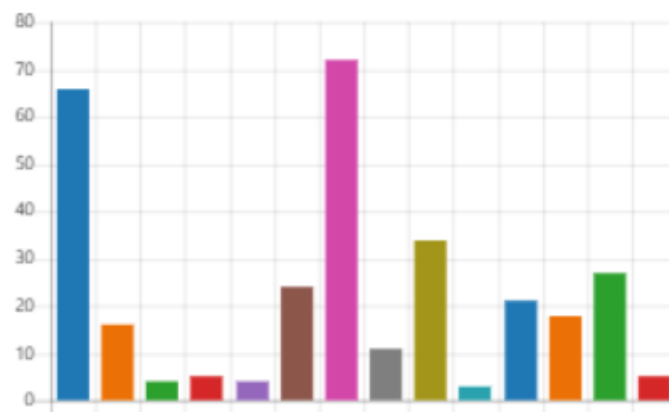
Bo kvar	93
Flytta	15

Vilken fråga anser du är viktigast i Östersunds kommun och/eller din bygd?

Respondenten har getts tre svarsalternativ.

Sjukvård	66
Lag och ordning	16
Energi	4
Invandring och integration	5
Sveriges ekonomi	4
Miljö och klimat	24
Skola och barnomsorg	72
Arbetsmarknad och utbildning	11
Infrastruktur och resande	34
Försvär- och beredskap	3
Kultur och föreningsliv	21
Bostäder	18
Skog/ jordbruk	27
Annan	5

Är det viktigt för dig att din bygd driver ideella projekt/föreningar?

Ja	68
Till viss del	27
Nej	8
Ingen uppfattning	5

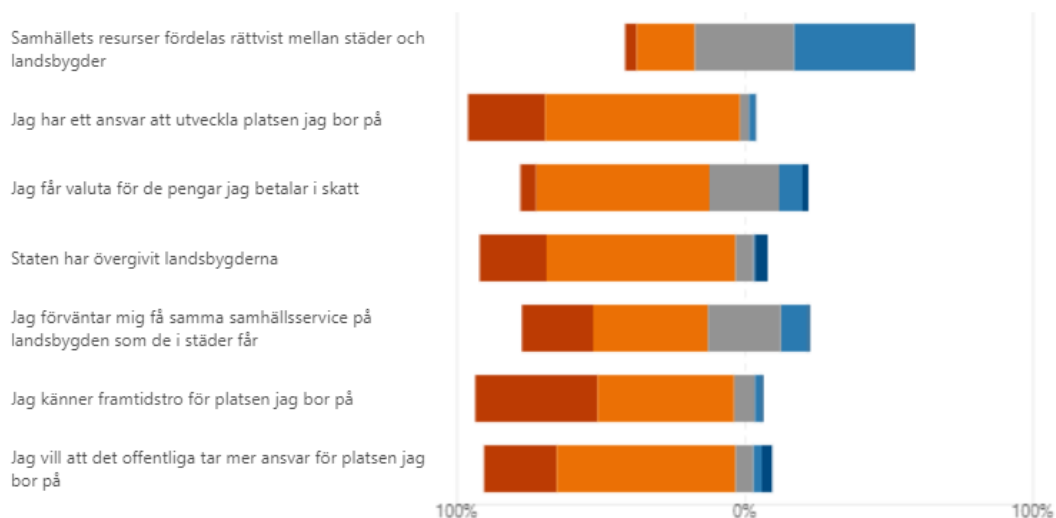
Finns det tillräcklig information om vilka stöd/bidrag föreningar och ideella verksamheter kan ansöka om?

Ja	16
Ja, men den är bristfällig	20
Nej	30
Ingen uppfattning	42

I vilken utsträckning instämmer du i följande påstående?

■ Helt ■ Delvis ■ Inte ■ Inte alls ■ Ingen uppfattning

Är du eller har du varit delaktig i något av följande i din bygd?

Respondenterna har getts tre svarsalternativt.

● Fackförening, företagargorganis...	12
● Politiskt parti	9
● En kyrka eller religiös församli...	14
● En idrotts, fritids, kulturförein...	56
● Lokal utvecklingsgrupp/samh...	17
● Bygdegårdsförening, hembyg...	58
● Övrigt	20

